

ФАКТОРИ ТА МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВИ ДОБРОБУТУ: ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ

Сізнцова Л.А. (м. Запоріжжя)

Анотація

В статті дається аналіз формування держави добробуту, зарубіжні моделі держав-добробуту, шляхи досягнення високого рівня життя.

Ключові слова

ДЕРЖАВА ДОБРОБУТУ, РЕГІОНАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОГРАМИ, СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, СОЦІАЛЬНА НАПРУЖЕНІСТЬ, СОЦІАЛЬНІ КОНЦЕПЦІЇ, ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ, ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА, СОЦІАЛЬНА НАПРУГА

Вступ

Актуальність теми дослідження заключається в тому, що формування держави добробуту є першочерговою задачею сучасного етапу державотворення України. Основна ідея держави добробуту в тому, що уряд несе відповідальність за добробут своїх громадян, і ця відповідальність не може бути покладена на індивіда, корпорацію чи місцеву територіальну спільноту.

Новизною наукового дослідження є системне загальнотеоретичне осмислення об'єктивних історичних процесів розвитку соціальної політики держави та основних напрямків її реалізації. Згідно з системним методом наукового пізнання усі соціальні процеси і явища розглядаються і аналізуються у взаємозв'язку, взаємозалежності і розвитку.

Мета статті:

- проаналізувати методологічні засади дослідження соціальних напрямків політики, що є умовою формування держави добробуту;
- дати аналіз проблем соціальної напруги та соціальної диференціації українського суспільства;
- обґрунтувати, як відбувається формування держав-добробуту.

Реалізація поставлених задач дослідження здійснювалась за допомогою наступних методів:

- використання системного методу зробило можливим декомпозицію соціальної сфери на ряд підсистем, які досліджувалися автономно з урахуванням подальшого узгодження цілей кожної підсистеми із загальною метою системи;
- метод аналізу і синтезу сприяв дослідженню диференціації держав-добробуту та при обґрунтуванні об'єктивної необхідності регіоналізації соціальної політики;
- метод взаємозв'язку конкретного та абстрактного – при узагальненні нової гуманітарної ролі держави;
- метод індукції і дедукції – при структуруванні і функцій держави-

- добробуту;
- метод порівняння – здійснити порівняльний аналіз концепцій соціальної політики в різних країнах, узагальнити світовий досвід соціальної політики для виявлення їхніх спільних рис та специфічних особливостей; пошуку оптимальних шляхів розвитку соціальної політики в Україні;
 - інституційний метод сприяв дослідженню інститутів, з допомогою яких здійснюється діяльність соціальної держави;
 - метод моделювання дозволяв сформулювати модель досягнення макроекономічної стабілізації, економічного і соціального зростання в Україні;
 - базовим для аналізу соціальної сфери в умовах трансформації суспільства стали основні положення соціальної синергетики: поняття соціальної ентропії, ідеї порогових ефектів, біфуркацій, параметрів порядку; принципи мінімальної дисипації, синергетичного резонансу та непрогнозованості розвитку соціальних систем;
 - дослідження соціальної сфери в критичні періоди розвитку соціуму, що проведено в рамках методології режимів із загостренням.

Обговорення проблеми

Бажано мати єдиний універсальний показник, за допомогою якого можна визначити становище націй-держав, проте такого показника не існує і навряд чи він з'явиться.

Основні завдання управління формуються залежно від стану соціальної системи. Соціальні групи відрізняються за типом флуктуацій, що генеруються; так, девіанти створюють внутрішні флуктуації в системі. Такий тип флуктуацій є безпечним для збереження динамічної рівноваги системи доти, поки їхня величина не перевищить необхідної межі. З огляду на властивість дисипативності відкритих систем, велика кількість мікрофлуктуацій у системі може привести до створення нових стійких структур на макрорівні. Цей процес реалізується шляхом самоорганізації елементів системи і називається стабілізацією “знизу”. У цьому разі девіанти стають “ядром” соціальної системи нової якості та переходять у розряд конформістів [1].

Стійкі елементи соціальної системи – конформісти та ритуалісти – здатні створювати ситуації потенційних макрофлуктуацій, що стають реальними в разі резонансного зовнішнього впливу. Найчастіше зовнішньою флуктуацією для стійких груп суспільства, у результаті якої відбувається розрядження соціальної напруженості й трансформація суспільного устрою, знайшли оптимальний спосіб власної адаптації, що став згодом актуальним для всіх членів суспільства.

У цілому суспільство або соціальну систему в нерівноважний стан приводять як особисті, так і колективні девіації. Різна структура

суспільства, що перебуває в нерівноваженому стані, багато в чому визначає, наскільки вдалим буде новий стан динамічної рівноваги.

Виходячи з цього можна виділити два сценарії розвитку суспільства в нерівноважному стані залежно від структури його девіантних груп:

1. Нагромадження соціальної напруженості – розрядка – перехід у новий стан динамічної рівноваги.
2. Неможливість нагромадження соціальної напруженості через невелику частку стабільних груп у суспільстві (масова особиста девіація) – слабкість керуючої підсистеми – стабілізація “знизу” або руйнування суспільства.

У відповідальності з загальноприйнятими соціальними вимогами забезпечення мінімального необхідного рівня соціального захисту в Україні передбачається вирішення трьох задач:

1) здійснення економічних перетворень, необхідних для забезпечення переходу від неефективної централізованої економіки до диференційованої багатукладної економічної моделі, яка в змозі забезпечити захист соціальних верств суспільства;

2) розробка програми реалізації конкретних заходів соціального захисту, який буде мати актуальну і довготривалу направленість на вирішення соціальних задач;

3) реалізація державних соціальних гарантій, встановлених законом та іншими нормативно-правовими актами: мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму;

4) формування правової культури населення, що передбачає вирішення проблеми правового нелігізму, формування правової свідомості, формування громадянської свідомості демократичного типу [2].

Найвідоміша класифікація моделей держав загального добробуту передбачає наступні моделі:

- ліберально-демократичну (США);
- консервативну (Німеччина);
- соціал-демократичну (Швеція).

Європа охоплює кілька різних моделей добробуту серед країн ЄС:

- ліберальний (Ірландія, Велика Британія);
- соціально-демократичний (Скандинавські країни, крім Норвегії);
- континентальні (Австрія, країни Бенілюксу, Франція та Німеччина);
- південний (Італія, Греція, Португалія та Іспанія).

Критерієм класифікації країн за типами організації соціального захисту, якому держава надає перевагу соціальній допомозі чи соціальному страхуванню, а також форма надання соціальних послуг – приватна чи державна.

Зарубіжний досвід вирішення проблем соціальної сфери надзвичайно багатий ранньою програмою держави загального добробуту була загальнонаціональна система соціального забезпечення, яка була введена ще Бісмарком в Німеччині у 1880 році і розвинена Ллойдом Джорджем для Британії у 1911 році, коли була організована система державного забезпечення медичною допомогою та допомогою по безробіттю.

Фактори розвитку та механізми ліберально-демократичної моделі:

- законодавство;
- власність;
- ринкова економіка;
- координація індивідуальних інтересів;
- держава як стимулятор індивідуальної активності;
- розвиток підприємницької активності.

Фактори та механізми розвитку консервативної моделі:

- гнучка податкова політика;
- перерозподіл доходів;
- компенсація за допомогою трансфертів;
- захищеність завдяки соціальному страхуванню;
- соціальний захист як ознака цивілізованості.

Фактори розвитку соціал-демократичної моделі:

- запобігання різкій диференціації найвищого та найнижчого рівня доходів;

- розвиток самоврядних структур;
- соціальні гарантії;
- забезпечення всіх громадян роботою;
- оподаткування як основа перерозподілу коштів.

Спільні для країн ЄС цілі здійснюваної ними регіональної політики:

- підтримка розвитку й здійснення структурних перетворень у слаборозвинених країнах;

- трансформування регіонів або частин, що знаходяться під загрозою економічного занепаду;

- боротьба з тривалим безробіттям, підтримка інтеграції в трудові процеси молоді та людей, що в силу тих чи інших обставин були виключені з ринку праці;

- підтримка адаптації працівників до економічних змін і змін у сфері виробництва;

- підтримка розвитку депресивних регіонів;

- розвиток консалтингових послуг – надання консультацій населеним пунктам, містам, регіонам, суб'єктам підприємницької діяльності;

- надання більш інтенсивної підтримки господарських і технологічних парків як носіїв регіонального розвитку.

Процес державного регулювання соціальної політики:

- визначення стратегії, яку потрібно забезпечити в інтересах реалізації цілей національної економіки;
- визначення збалансованої економічної політики, необхідної для реалізації цієї стратегії, а також розробку основи для ефективного управління ресурсами з урахуванням їх обмеженості;
- після визначення цілей, оцінки загроз для національних економіки і розроблення економічної стратегії держави напрацьовуються можливі варіанти організації і розвитку економіки, які за своїми потенційними можливостями, тобто в умовах функціонування необхідних підсистем, дозволять вирішити весь комплекс економічних завдань.

Єдиним засобом вирішення завдань планування розвитку економіки у відповідності з цілями національної економіки і управління нею у процесі функціонування може бути тільки створення загальнодержавної системи підтримки прийняття управлінських рішень на базі економіко-математичної моделі, яка включається у контур управління соціальної системи. Тому структурна схема перспективного процесу прийняття рішень в економіці повинна включати, як один з головних елементів, не фрагментарну підтримку прийняття рішень, а систему підтримки прийняття рішень, тобто блок "фрагментарна підтримка прийняття рішень" повинен бути замінений блоком "система підтримки прийняття рішень". Така заміна передбачає необхідність перекладання всього процесу державного регулювання економіки на значно вищий рівень системної організації процесів прийняття управлінських рішень, яка реалізується на принципово новій методологічній і технологічній основі [4].

Інструменти, що використовуються для впровадження (засоби досягнення поставлених цілей):

- державне регулювання;
- інвестиційна складова соціальної політики;
- удосконалення державного управління в галузях освіти, охорони здоров'я, соціальної політики;
- створення єдиного медичного простору на території депресивних регіонів;
- поєднання бюджетного і позабюджетного фінансування;
- координація ролі соціальних відділів підвищення їх статусу в структурах обласних і районних державних адміністрацій;
- формування і реалізація регіональних і соціальних програм;
- впровадження концепції системного моніторингу як основи оптимізації соціальної політики в регіоні, що передбачає відповідну взаємодію обласної ради народних депутатів;
- обласної державної адміністрації;
- головного управління освіти і науки;
- управління охорони здоров'я;

Фактори та механізми формування держави добробуту: гуманітарний аспект

- обласної ради ректорів;
- ректоратів вузів;
- міських і районних відділів освіти;
- виконкомів міських рад;
- районних державних адміністрацій [5].

Міжнародне співтовариство неодноразово погоджувалося з тим, що соціальне забезпечення є одним із основоположних прав людини і одним із основних методів досягнення соціальної стабільності.

Сприйняття Україною базових принципів розвитку економіки як соціально-орієнтованої дозволить не тільки примножити людський потенціал, але і полегшить процес входження нашої держави до світової спільноти та формувати державу добробуту:

- одним з найбільш пріоритетних завдань соціальної сфери є створення умов для зростання доходів населення для збільшення заробітної плати; до найважливіших пріоритетів соціальної політики належить подолання бідності, диференціації населення за рівнем їх доходів і добробуту;
- до найважливіших пріоритетних завдань соціальної політики належить реформування пенсійної реформи;
- у сучасних умовах особливо важливим пріоритетом соціальної політики є розвиток ринку праці та зайнятості населення;
- основним завданням органів виконавчої влади у сфері регулювання ринку праці та зайнятості населення має стати виконання державної програми зайнятості населення з метою концентрації зусиль на запровадженні дієвих стимулів ліквідації прихованого безробіття та створення нових робочих місць [6];
- важливим пріоритетом соціальної політики є створення умов для поліпшення житлових умов населення; найважливішим завданням є реальне впровадження державних соціальних стандартів; особливо тих, що стосуються підтримки малозабезпечених громадян як гарантії від їхнього зубожіння в умовах наявних високих соціально-економічних ризиків;

Висновки

Основою формування держави-добробуту є концепція людського розвитку, яка стала продовженням теорії про роль людини у суспільному прогресі, який можна розглядати як процес розширення можливостей вибору кожної людини щодо охорони здоров'я, освіти, професійної діяльності тощо. Головною метою розвитку визначається стає зростання якості життя усього населення. Концепція людського розвитку стала основою першої доповіді про світовий людський розвиток 1990 р., представлений ООН [7].

Згідно з Концепцією людського розвитку пропонуються наступні напрямки, що сприятимуть реалізації здібностей людини та її участі у виробництві і розподілі благ: більш справедливий розподіл доходів і національного багатства, що забезпечить матеріальну базу розвитку

широких верств населення; збалансованість соціальних витрат та укріплення економічної бази соціальної сфери, диверсифікації джерел її фінансування; розширення можливостей людей здійснювати свій вибір у політичній, соціальній та економічній галузях, які з різних причин мали обмежені можливості (жінки, мігранти, етнічні меншини) [8].

Авторитет державної влади виходить, зокрема, з того, що держава – це певним чином організоване, впорядковане суспільство, в якому докладаються зусилля для його цілісного, стабільного існування, дотримання певного порядку, ладу, забезпечення нормальної його життєдіяльності, в якому налагоджений і функціонує певний механізм владного упорядкування і врядування, додержуються закони.

Перспективи подальших наукових досліджень:

- ✓ вивчення зарубіжного досвіду досягнення передовими зарубіжними країнами держави добробуту;
- ✓ аналіз гуманітарної функції держави.

Джерела

1. Задорожний Г.В., Коврига О.В., Смолівик В.В. Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства. – Х.: ХІБМ 2000. – 192 с.
2. Україна. Національний звіт з людського розвитку: 2001. Сила суспільної взаємодії. – К.: ПРООН, 2002. – 113 с.
3. Стратегії розвитку України: теорія і практика. – К.: НІСД, 2002. – 864 с.
4. Конституции стран Европейского Союза / Под общ. ред. Л.Окунькова. – М.: ИНФРА – М-НОРМА, 1997. – 816 с.
5. Закон України про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії // Уряд, кур'єр. – 2000. – 7 листоп. – С. 10.
6. Від соціального забезпечення до соціальної політики: 36. Наук. Ст. / За ред. Я.А. Жаліла. – К.: Сатсанга, 2001. – 124 с.
7. Хоффманн Лутц, Мьоллерс Феліцітас, Україна на шляху до Європи. – К.: Фенікс, 2001. – 343 с.
8. Політологія: Підручник для вищих навч. закладів. За заг. ред. канд. філос. наук Ю.І. Кулагіна, д-ра іст. наук, проф. В.І. Полуріза. - К.: Альтерпреса, 2002. – 612 с.

Стаття надійшла 25.09.2005 р.